

LARS J ERIKSSON:

En bra partiledare men ingen statsman

I nummer 9 och 10/1983 av Svensk Tidskrift har representanter för moderaterna och folkpartiet kommenterat Gösta Bohmans bok "Så var det". Men hur ser en centerpartist på beskrivningen av 60- och 70-talet i svensk politik? Artikelförfattaren är i många hänseenden kritisk till boken och anser bla att skatteuppgörelsen den underbara natten visat sig bättre än sitt rykte.

Att segrarna skriver historien är en tes som inte helt går att överföra till det politiska livet. Den insikten kan ha legat till grund för Gösta Bohmans beslut att skriva boken "Så var det".

Förre moderatledaren kommer själv att i historiens perspektiv framstå som en segrare. Han kunde avsluta sin politiska karriär samtidigt som han lyckats föra det egna partiet till en toppnivå i väljarstöd som knappast någon kan ha väntat sig den gråkalla novemberlördag 1970 när han valdes till partiledare.

Det är inte någon memoarbok i traditionell mening som Gösta Bohman har åstadkommit. Den ger inte särskilt mycket inblick i personen bakom den. På några ställen försöker han vara personlig, men självutlämnande blir han aldrig. Det förvånar inte.

Gösta Bohman är knappast en person som inför offentligheten vill visa fram sitt innersta jag. Det innebär inte att han är lika anonym före som efter det att man läst boken. Ofrivilligt säger boken mer om människan bakom den än han förmodligen avsett. Det gör den bla genom ämnesval, personkaraktärerna och karikatyrerna av andra och kanske tom genom den självgodhet som kan spåras bakom den kompromisslösa titeln.

Tre försvarstal

Boken består av tre försvarstal. De gäller tre för Gösta Bohman avgörande handlingar under hans politiska bana; partiledarstriden med Yngve Holmberg, Vietnamdebatten och slutligen skatteuppgörelsen den underbara natten.

Varför dessa tre försvarstal? Är det Gösta Bohmans dåliga samvete som

Lars J Eriksson var under åren 1976-78 och 1979-82 sakkunnig i statsrådsberedningen. Han är numera chefredaktör för Södermanlands Nyheter i Nyköping.

gjort sig påmint? Känner han att argumenten inte riktigt har burit eller att hans framgångar av allmänheten upplevs som vunna på orent spel? Dessa misstankar ligger nära till hands eftersom det i alla tre fallen varit Gösta Bohman personligen mer än det moderata partiet som spelat huvudrollen.

Endast den sista av de tre händelserna – skatteuppgörelsen – har jag själv kunnat följa på något så när nära avstånd. I de andra två fallen kan jag inte bedöma om Bohmans historieskrivning är riktig. Jag får betrakta det skrivna från andra perspektiv.

Yngve Holmbergs fall

Boken inleds med Gösta Bohmans avgörande steg upp till partiledarposten. Själv hävdar han att det var ett uppdrag han mer eller mindre ofrivilligt fick ta på sig.

Han lämnar samma svar som varje annan politiker gör när de skall motivera varför de tar en hög post. Det är inte makten som eftersträvas. Det är möjligheten att förverkliga sina politiska ideal som ligger bakom. Dessutom vill man svara upp till det förtroende som visas av omgivningen. Ungefär på det viset brukar det låta om än med vissa smärre variationer.

Jag tror inte det är hela sanningen. Min erfarenhet säger att de personer som tar uppdrag i toppolitiken lockas av maktens sötma. Det behöver inte vara något negativt. Tvärtom. Jag tror att en blandning av maktbegär och övertygelse skapar de bästa politikerna och Gösta Bohman tror jag drivits av båda dessa motiv trots att han inte ens som partiledare

emeritus vågar erkänna det. Han väljer att följa jantelagens första budord.

Det avgörande steget mot makten tog Gösta Bohman i skolaulan ute i Farsta gymnasium när han besegrade Yngve Holmberg. Han övertog ett parti som befann sig både i en djup politisk och ekonomisk kris. Den utveckling som partiet därefter genomgått under hans ledarskap är remarkabel i vårt lands politiska historia.

Partiledarstriden sätter Gösta Bohman punkt för med sin seger över Holmberg. Det finns skäl att något dröja vid den. Den hade efterverkningar långt senare.

Gösta Bohman understryker med stor iver att det inte fanns rent personliga motsättningar mellan honom och Yngve Holmberg. Striden gällde partiets politik och arbetsformer. Det är nog endast delvis sant.

Under trepartiregeringens tid fick Yngve Holmberg på grund av bl.a. hård lokal kritik lämna landshövdingeposten i Hallands län. När den dåvarande regeringen skulle ta ställning till en lämplig reträttpost åt honom agerade moderaterna med Bohman i spetsen på ett sätt som regeringskollegor i de andra partierna fann både olustigt och småskuret. Hämndlystnaden mot den forne partiledaren sken igenom.

Det finns ett drag i Gösta Bohmans bok som är svårförståeligt; nämligen hans många indiskretioner. I andra sammanhang framhåller han sig gärna som en person med stark känsla för gammaldags hedersbegrepp och moral. Det går dåligt ihop med det skvallriga lättsinne med vilket han i boken för vidare förtroenden. För sina sagesmän har han inte varit att lita på.

I spåren av den debatt som uppstått kring boken blir man frågande till hur pass tillförlitliga de olika förtroendena är. Ett samtal på tu man hand mellan Tage Erlander och Olof Palme återges nästan ordagrant. Kommentarer av Krister Wickman och Sverker Åström vill de inte kännas vid. Överhuvudtaget återges så många exakta meningsutbyten att man som läsare ibland frågar sig om Bohman, i Nixons efterföljd, bandat samtal för att användas till memoarskrivningen.

I ett annat avseende verkar boken desto mer trovärdig. Gösta Bohman har lyckats få del av minnes- och dagboksanteckningar från olika centrala personer. Bara det måste ha varit en prestation. Det gör boken till ett viktigt historiskt dokument.

Vietnamkriget

I avsnittet om inrikes utrikespolitik, som utgår från Vietnamkrigets år, lyckas Gösta Bohman med att göra bisak till huvudsak. Hans kritik mot socialdemokraterna och framförallt Olof Palme för att göra spekulativa och överilade uttalanden och ställa krav på andra som de inte själva lever upp till, är det lätt att instämma i. Den kritiken är befogad också idag.

Men skall man blicka tillbaks blir det lite patetiskt om man som Gösta Bohman koncentrerar sig mer till utrikespolitikens former än dess innehåll. Vi på den borgerliga kanten i svensk politik gjorde – med få undantag – en katastrofal felbedömning av Vietnamkriget. Vi insåg alltför sent – och en del aldrig – det orättfärdiga i den amerikanska politiken.

Vi valde att blunda inför de illdåd som USA begick mot civilbefolkningen i Nord- och Sydvietnam.

Att i efterhand försöka nita fast Olof Palme utifrån det formalistiska betraktelsesätt som Gösta Bohman anlägger är poänglöst. Skall man göra det måste man stå på en sakligt starkare grund i huvudfrågan än vad han gjorde då och gör än idag.

Var finns självkritiken? Bortsett från några pliktskyldiga konstateranden om att minsann moderaterna också framförde kritik mot USA:s krigföring, är avsnittet ett enda generalangrepp på Olof Palme som utrikespolitiker.

Vilka lärdomar för egen del drog Gösta Bohman och moderaterna av Vietnamkriget och den egna felbedömningen? Om det får man inget veta i hans bok.

Den underbara natten

I det sista avsnittet som gäller den underbara natten och trepartiregeringens fall, tycker jag att analysen är svagare än i de två andra avsnitten. Det kan bero på att allt för kort tid förflutit för att Gösta Bohman skall ha fått tillräcklig distans för att kunna höja blicken bortom partiretorikens halvsanningar.

Turerna kring skatteuppgörelsen och koalitionsupplösningen har ältats så många gånger att det inte finns skäl uppehålla sig vid dem. Den Bohmanska redogörelsen tillför inte särskilt mycket ny kunskap.

Möjligen kan man nu när det gått något år sedan skatteuppgörelsen konstatera att den visat sig bättre än sitt rykte. Man saknar inte kon förrän båset är

tomt. Idag, när den socialdemokratiska regeringen slutgiltigt torpederat sönder överenskommelsen, omfattas den med ökande sympati av tex TCO, SACO och SAF.

I motsats till Gösta Bohman tror jag att den grundläggande orsaken till att trepartiregeringen föll inte var skiljaktiga uppfattningar i skattefrågan. Skillnaderna mellan trepartiregeringens ursprungliga förslag och mittenpartiernas kompromiss med socialdemokraterna var marginella, även om de i den hetsiga debatt som moderaterna drog igång blåstes upp till orimliga proportioner.

Bakom trepartiregeringens fall fanns den djupgående ideologiska motsättningen mellan socialdemokraterna och moderaterna. För ett parti på högerkanten är det – för att använda ett känt uttryck från en tidigare regeringsupplösning – att sälja sin själ om det kommer överens med socialdemokraterna i en central politisk fråga. Ingen fråga är för moderaterna mer central än skattefrågan varför

den var den olämpligast tänkbara att försöka nå enighet över blockgränsen i.

Till skillnad mot mittenpartierna tror jag att den avvisande attityden från moderaterna kunde återfinnas med nästan samma styrka hos socialdemokraterna. Det är säkert ett riktigt konstaterande som Harry Schein gör i den Bohmanska boken, att socialdemokraterna inte ville nå en uppgörelse.

Under skatteförhandlingarna agerade Gösta Bohman med ryggmärgen på det sätt som partiets traditioner krävde. Till varje pris gällde det att finna en anledning att slippa ifrån en överenskommelse med socialdemokraterna. Särintressena sattes före nationens bästa.

En statsman skulle agerat annorlunda och på ett för nationen mer gynnsamt sätt. Partiet skulle kommit i andra hand. Gösta Bohman satte det främst. Han handlade som en bra partiledare men saknade de egenskaper som krävs av en statsman.